

Migránsok a magyar médiában

avagy a bevándorlás és a külföldiek 2011-ben a sajtó szemével

Magyar Helsinki Bizottság

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

KÉSZÜLT AZ EURÓPAI UNIÓ EURÓPAI
INTEGRÁCIÓS ALAPJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

I. BEVEZETŐ

A migráció, azaz az egyének vagy közösségek vándorlása, lakóhely-változtatása olyan rendkívül összetett társadalmi jelenség, amely minden országot érint, és bár koronként változó intenzitással, de a történelem kezdete óta meghatározó.

A kiváltó okokat elemezve beszélhetünk önkéntes és kényszerű migrációról. Az önkéntes migrációt, amennyiben államhatár átlépésével is jár, többnyire gazdasági, kulturális, vallási és nyelvi különbségek nehezítik. A leggyakoribb oka a külföldi munkavállalás, a családdegyesítés és a tanulás, tervezhetik hosszabb időre vagy néhány hónapra, általában végleges vagy ideiglenes letelepedési szándékkal történik. A kényszerű migráció mögött állhat háború, üldöztetés, gazdasági vagy környezeti problémák. A kényszmigránsok leggyakrabban emlegetett csoportja a menekülteké, akik faji, vallási okok, nemzeti hovatartozásuk vagy politikai meggyőződésük, meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozásuk miatti üldöztetéstől félve nem tudnak vagy nem kívánnak származási országukba visszatérni, illetve a továbbiakban ott élni.

Előfordul, hogy a migráció félelmet, ellenérzést vált ki a fogadó területek lakóiban, akik inkább fenyegető erőt, mint lehetőséget vagy segítségre szoruló áldozatot látnak az érkezőkben. A lakosság jelentős része ilyenkor betolakodó idegenként tekint a migránsokra, akik veszélyeztetik megszokott körülményeiket, jólétük színvonalát. E hiedelem részben a sajátos emberi működésnek köszönhető: a más csoporthoz, néphez tartozókat hajlamos a felületesen ítéelő elnagyolt sztereotípiákkal, és saját csoportjai tagjainál negatívabb vonásokkal jellemezni, másrészt a túlélés érdekében a veszélyek kiszűrésére szelektálódott emberi észlelés olyan helyzeteket is fenyegetésként kódol, amikor szó sincs bántó viselkedésről. A versengésen alapuló társadalmak ráadásul a kívülről érkezőket inkább ellenfélként, mint barátként kezelik.

A pszichológiai sajátosságok ugyanakkor nem nyújtanak elég magyarázatot arra, hogy bizonyos területek, országok miért befogadóbbak, mások pedig elutasítóak a bevándorlással kapcsolatban. Tény, hogy az Európai Unió tagországai közül Magyarország egyértelműen sereghajtó, ha azt vizsgáljuk, mennyire nyitottak az állam polgárai. Jóllehet a külföldiekkel kapcsolatos negatív attitűdöt nálunk valós élmények lényegében nem táplálják, lévén csak az országban lakó népesség elenyészően kevés, 2 százaléka külföldi állampolgár. Sőt, a magyar lakosság többségének nincs is személyes kapcsolata az ország területén élő külföldiekkel, így reális benyomást nem formálhat róluk. A hozzánk érkezők döntő többsége a szomszédos országokban született, onnan érkezett, magyar nemzetiségű, kultúrájuk alapvető vonásaiban tehát nem különbözik a többségi társadalomtól. A hazánkban tartózkodó külföldiek közül a román állampolgárságúak száma a jelentős, míg a közvélekedésre rációfóva a kínai csak az ötödik legnagyobb csoport. A nyugati országoktól eltérően a bevándorló csoportokból nálunk nem alakultak ki jelentős vagy valamelyest zárt közösségek, és több nő, mint férfi érkezik hozzánk.

A magyar köztudatban élő negatív sztereotípiákat jól jellemzi néhány, valós alapot nélkülöző feltételezés és az ezekkel kapcsolatos adatok. Sokan úgy vélekednek, hogy Magyarország az EU-csatlakozás óta a bevándorlás vonzó célországává vált, valójában azonban a magyarországi tartózkodási engedélyért folyamodók száma messze elmarad a hasonló méretű/népességű nyugat-európai országok között. Sokat elárul továbbá, hogy míg Magyarország lakosságának csupán 3,8%-a született külföldön (akik nagy része magyar nemzetiségű), ez az arány Csehország esetében 2010-ben 6,5%, Szlovákiában 8,2%, Spanyolországban 14,1%, Ausztriában pedig 15,3% volt. Gyakran hangzik el a népszerű kifejezéssel élve, hogy Magyarországot „menekültáradat” sújtja, valójában azonban Magyarországon jóval kevesebb menedékkérelmet nyújtottak be 2010-ben (2 104-et), mint a szintén tízmilliós Belgiumban (19 940-et) vagy Görögországban (10 270-et).

Tekintve, hogy a magyar lakosság nagy részének nincs közvetlen kapcsolata az országban élő külföldiekkel, értesüléseiket a médiából, a reggeli újságból vagy az esti híradóból veszik át, és adják tovább. Így nem lehet eléggé hangsúlyozni a sajtó véleményformáló szerepét a magyar lakosság migrációról kialakított nézetei és a külföldiekről kialakított képe kapcsán. A médiában megjelenő tévedések, pontatlanságok egy az egyben a közgondolkodás részévé válnak, ugyanakkor a negatív sztereotípiákat eloszlató, objektív tényanyagon alapuló tudósítások sokat tehetnek a külföldiek iránti elfogadó és befogadó attitűd kialakításáért.

A migráció témáját szakszerűen bemutató újságírói munkához elengedhetetlen a kapcsolódó jogi és szociológiai fogalmak ismerete és helyes használata, és a migránsok típusainak szakszerű elkülönítése. Továbbá a felelősségteljes tájékoztatáshoz nagymértékben hozzájárul a vonatkozó adatok és statisztikák, a

háttérben álló okok, valamint a különböző közkeletű tévhitek és negatív előítéletek ismerete. Ezért lehet fontos, hogy e területen dolgozó civil szervezetek az újságírókkal szorosabb kapcsolatot alakítsanak ki, és az ő közreműködésükkel a migrációról egy elfogulatlanabb kép alakulhasson ki a magyar társadalom tagjaiban.

A „migráció feltartóztatásáért vívott szélmalomharc” helyett célravezetőbb lehet a jelenség pozitív hatásait is hangsúlyozni – ez a törekvés kulcsfontosságú a súlyos népesedési és előregedési problémákkal küzdő XXI. századi Európában. Hogy egy társadalomban a bevándorlás negatív mellékhatásai, a feszültségek, konfliktusok vagy a konstruktív együttműködésből adódó, előremutató fejlemények jutnak túlsúlyba, jelentős részben a társadalom előítélet-mentességétől, tájékozottságától függ. Az, hogy a magyar lakosság a migránsokról és a migrációról objektív képet alakítson ki így nemcsak az „idegenellenes” címkétől való megszabadulás, hanem a társadalmi fejlődés miatt is kulcsfontosságú.

II. MÓDSZERTAN

Jelen kutatás 2011 januárjától augusztus végéig vizsgálta a magyar nyelvű internetes sajtóorgánumokat. A nyolc hónap alatt több mint háromszáz cikk közel hetven portálon jelent meg a migrációval kapcsolatban. A sajtószemlék részét képezte a Magyarországon élő külföldiek helyzetét bemutató írások mellett minden migránsokat érintő, magyar nyelven publikált cikk.

A havi sajtószemlék egy módszerrel készültek: egy internetes keresőprogramban öt kulcsszó (migráns, migráció, bevándorló, bevándorlás, menekült) alkalmazásával.

A migráció bizonyult a leggyengébb keresőszónak, általában tanfolyamok, konferenciák, illetve különböző pártok hirdetéseit ajánlotta fel a keresőprogram. A migráns kifejezésnél túlnyomó részben bűnügyi, határrendészeti, valamint embercsempészettel kapcsolatos rövidhírek jelentek meg. A nyolchónapnyi sajtófigyelés után megállapítható, hogy a menekültüggyel kimondottan keveset foglalkozik a média, hiszen minden hónapban csak néhány honlapon jelent meg hír a témában, bár számos cikkben olvasható a menekült kifejezés, ám leginkább a bevándorló szinonimájaként. A sajtófigyelés során a bevándorlás és a bevándorló kulcsszavaknak volt a legtöbb találati eredményük, amiből valószínűsíthető, hogy a sajtó ezt a két szót alkalmazza leginkább a migráció témájának feldolgozásakor.

A havi sajtószemlék készítésével célunk annak feltérképezése volt, hogy a magyar sajtó milyen gyakran foglalkozik a migrációval, e témán belül milyen témákat részesít előnyben, a megjelent cikkekben milyen szemléletmód érvényesül, és tetten érhető-e bennük sztereotipizálás. Továbbá nagy hangsúlyt fektettünk a szakmai pontosságra, az esetleges pontatlan megfogalmazások és statisztikai tévedések detektálására.

A tanulmányban foglaltakkal egyúttal visszajelzést is kívánunk adni a sajtó munkatársainak, felhívva a figyelmet azokra a területekre, ahol esetleg nagyobb pontosságra, tényszerűsége vagy elfogulatlanságra lenne szükség.

III. ÁLTALÁNOS TENDENCIÁK

A sajtószemlék készítése során azt tapasztaltuk, hogy bizonyos témák állandóan terítéken vannak, minden hónapban aktuálisak, például hogy pontosan hol hány és milyen nemzetiségű illegálisan az országban tartózkodó külföldit fogtak el a rendőrök, továbbá milyen embercsempész hálózatot számoltak fel a rendfenntartó szervek. Jelentős hírértékkel bír, hogy milyen új embercsempész útvonalakat fedeztek fel, és az országba illegálisan beutazók milyen új módszereket használnak a határátlépésnél. Ezek a hírek általában tényeket közölve, röviden, az esetek nagy többségében a Magyar Távirati Iroda cikkeit átvéve jelennek meg.

Az online térben megfigyelhető, hogy havonta visszatérően egy-egy olyan esemény vagy politikai döntés, törvénymódosítás, esetleg statisztika áll a hírek középpontjában, amelyet számos helyen leközölnek, feldolgoznak (1. táblázat), attól függően, hogy mennyire illik az adott médium profiljába.

Januárban az internetes lapok leginkább rendőrségi hírekkel foglalkoztak: az újévet hányan szerették volna máshol ünnepelni, és ennek eléréséhez milyen eszközöket vetettek a kontinensre érkező külföldiek. Az esetek többségében ellenben nem derült ki, hogy az elfogott illegálisan beutazókat hova szállították, mi történt velük a későbbiekben. Februárban már számos sajtóorgánumot foglalkoztatott a görögországi menedékkérők helyzete, de a cikkek nem a menedékjogi eljárást mutatták be, hanem a Bevándorlási és

Állampolgársági Hivatal vagy a Magyar Helsinki Bizottság (eltérő) álláspontját részletezték. Márciusban központi témául az észak-afrikai forradalmi események szolgáltak, a Tunéziából és Egyiptomból Olaszországba érkező menekültek helyzete és a befogadó ország reakciója, lépései és esetleges segítségnyújtása. Áprilisban az Olaszországból Franciaországba tartó több ezer afrikai migráns miatt kialakult, országok közötti feszültségről írtak az újságok, akárcsak májusban, amikor még mindig a Tunéziából útnak indult több ezer migráns és menekült embertelen körülmények közötti utazásairól és elhelyezéséről volt szó. Majd júniusban ez a kérdéskör visszaszorult, és előtérbe került a különböző országok bevándorlás-politikája, az egyes államok migrációt érintő törvénymódosításai, tervei és célkitűzései. Júliusban a bevándorlók munkához való hozzáállását tárgyaló írások, augusztusban pedig statisztikákat, pontos adatokat tartalmazó cikkek jelentek meg. A nyolc hónap során publikált anyagok nem adtak áttekintést a bevándorlás és integráció mikéntjéről, folyamatáról, a vonatkozó eljárásokról, vagy a külföldiek integrációjával kapcsolatos kérdésekről. Így elmondható, hogy a témaválasztás inkább az aktuális híreket fedte le, de nem foglalkozott a migráció vagy az integráció mélyebb összefüggéseivel.

Hónap	Vezető téma	Összes / érintett cikk	Összes cikk hány %-a
Január	Újévi határátlépések	13 / 6 darab	46%
Február	Menedékkérők helyzete Görögországban	29 / 7 darab	24%
Március	Líbiából Olaszországba érkezők	31 / 13 darab	41%
Április	Olaszország és Franciaország közötti feszültség	43 / 10 darab	23%
Május	Tunéziai forradalom	60 / 18 darab	30%
Június	Bevándorlás-politika világszerte	54 / 18 darab	33%
Július	Bevándorlók és a munka kapcsolata	46 / 10 darab	21%
Augusztus	Statisztikák, tendenciák	53 / 9 darab	16%

1. táblázat. A migrációval foglalkozó cikkek vezető témái, havi lebontásban.

A vizsgált időszakban egyértelműen elkülönült, hogy mely témákkal foglalkozik viszonylag sokat a média, és mely témákat hanyagol el teljesen. A 2. táblázatban tünteti föl, hogy a főbb témák hány cikkben fordultak elő a nyolc hónap során; megjegyzendő, hogy egy cikkben esetenként több téma is előkerült.

A legnagyobb sajtófigyelmet az illegálisan az országba érkezők kapják; az illegális jelző hangsúlyozása azért problémás, mert a hazánkba érkező külföldiekről (akik közül sokan menedékkérők) könnyen bűnöző képet alakíthat ki a lakosságban, anélkül, hogy kiderülne a tényleges migrációs cél vagy ok. A második legnépszerűbb téma a vizsgált időszakban számos országban – főleg az észak-afrikai események hatására – felerősödött vita a bevándorlás-politikáról. A harmadik leggyakoribb téma az észak-afrikai forradalom és annak konkrét következményei.

Sajnálatos módon a kutatási időszak alatt több olyan jellegű írással találkoztunk, ami a bevándorlás-ellenességet erősítette, mind stílusában, mind tartalmában. Sokkal kevesebb cikk részletezte a migránsok érdekében tett lépéseket, intézkedéseket, ahogy a migráció (kényszerítő vagy emberileg érthető) okaival sem nagyon foglalkoztak a szerzők. A sajtófigyelés alatt elenyésző volt azon cikkek száma, amelyek az érintetteket próbálták megszólaltatni vagy egyéni, személyes eseteket, életutakat mutattak volna be. Továbbá kevés írás szólt az itt élő külföldiek kultúrájáról és életéről, ritkák az emberközeli, hosszabb hangvételű riportok, amelyek a közvélemény informálásával megkönnyítenék az országban letelepedő migránsok beilleszkedését. A bevándorlásról, a menekültügyi eljárásról és a hazai sajátosságokról csak néhány tényszerű cikk született a több mint féléves kutatási periódusban, holott éppen a valós tények és adatok megismertetése segíthetné meggátolni az előző részben röviden vázolt tévhitek terjedését.

Témák/kategóriák		Az ezzel foglalkozó cikkek száma	Százalék az összes cikkhez viszonyítva
1.	Rendészeti hírek	62	18%
2.	Bevándorlás-politika	55	16%
3.	Észak-afrikai forradalmak	51	15%
4.	Statisztikák, tendenciák	35	10%
5.	Bevándorlás-ellenes politikai tendenciák	28	8%
6.	A migránsokat támogató lépések	17	5%
7.	Egyéni történetek	14	4%
8.	Kultúrák bemutatása	9	2%
9.	Állampolgárság	5	1,5%
10.	A bevándorlásról általában	2	0,6%

2. táblázat A migrációval foglalkozó cikkek témái, az egyes témák megjelenési gyakorisága.

A 3. táblázat azt foglalja össze, hogy a prominens sajtóorgánumok hány százalékát publikálták a migráció témájával foglalkozó összes cikkek, így az összesítésben szerepel a két leglátogatottabb internetes portál (Index, Origo), egy kifejezetten külföldi tematikát kínáló független hír- és közösségi oldal (Kitekintő), egy online független hírportál (Bombahír), egy vezető gazdasági és közéleti hetilap online változata (HVG.hu), valamint két-két olyan újság, amelyet általában inkább a politikai jobboldalhoz (Magyar Nemzet, Mandiner), illetve baloldalhoz (Népszabadság, Népszava) kötnek. Amint a táblázatban látható, a migrációval legtöbbet a Kitekintő szerkesztősége foglalkozott, köszönhetően annak, hogy a „Bevándorlók – mellettünk” című, Európai Integrációs Alap által támogatott kampányuk keretében számos cikket írtak azzal a céllal, hogy tájékoztatást nyújtsanak a tíz legnagyobb Magyarországon élő bevándorló csoportról. Ezzel az integrációval kapcsolatos társadalmi tudatosság növeléséhez kétségtelenül jelentősen járult hozzá ez a periodika. A kezdeményezés egyedülálló, ugyanakkor az érintetteket – a bevándorlókat – ritkán szólaltatták meg.

A HVG újságíróira jellemző volt, hogy több oldalról közelítették meg a témákat, hol hosszabb, hol rövidebb terjedelemben, érezhetően törekedtek állásfoglalás nélkül, árnyaltabb képet festeni. A két legolvasottabb online hírfelület, az Index, és különösen az Origo jóval lemaradt a migrációs témában legtöbbet publikáló Kitekintő mögött. Az Origónál lényegében a menekültügyi kérdéskör háttérbe szorult, míg az Index bevándorlással foglalkozó cikkei az aktuális európai történések tudósítására, nem az itt élő külföldiek helyzetére fókuszáltak. A többi portál szintén az Európai Uniót érintő politikai feszültség bemutatására, valamint a határátlépésekkel kapcsolatos történések leírására helyezte a hangsúlyt. Összességében érezhető, hogy a sajtóorgánumok egyelőre nem tanúsítanak érdeklődést a téma iránt, és a Magyarországon élő külföldiek elfogadását, valamint az idegenellenesség csökkenését segítő média-szerepvállalás még erősítésre vár.

Újság		Cikkek száma a 8 hónap alatt	Az összes cikk %-a
1.	Kitekintő	50	21 %
2.	HVG Online	34	10,3 %
3.	Index	22	6,6 %
4.	Bombahír	18	5,5 %
5.	Népszabadság Online	17	5 %
6.	Népszava Online	17	5 %
7.	Magyar Nemzet Online	9	2,7 %
8.	Mandiner	8	2,4 %
9.	Origo	5	1,5 %

3. táblázat A sajtóorgánumok migrációval foglalkozó cikkeinek száma.

IV. TÉVEDÉSEK, PONTATLANSÁGOK ÉS HIÁNYOSSÁGOK

Magyarországon a bevándorlást és az integrációt érintő kérdések jobb megértésében, valamint a témával kapcsolatos pozitív társadalmi attitűd kialakításában a média kulcsfontosságú szerepet tölthet be, ezért elengedhetetlen, hogy a téma különböző aspektusait a sajtó a globális jelenségeknek kijáró sokrétűséggel mutassa be. A migránsokról alkotott médiakép megváltoztatásához közérthetően, de a pontosságra törekedve szükséges a témát tálni, ennek eléréséhez újságírói tudatosságra és felkészültségre lenne szükség.

A kifejezések helytelen használata is hozzájárulhat a migrációval kapcsolatos téveszmék kialakulásához, ezért fontos a helyes szóhasználatra való odafigyelés. A sajtófigyelés során gyakran tapasztaltunk fogalomzavart. Érezhető a bizonytalanság például abban a kérdésben, hogy mi a különbség a migráns, a bevándorló és a menekült között, illetve jellemző, hogy az eltérő jelentésű szavakat szinonimaként használja a sajtó.

Népszerűnek bizonyultak a „menekültáradat”, „menekülthullám” kifejezések, valamint az „árad”, „ömlik”, „zúdul” igék használata. A hangulat ilyen szavakkal történő „megfestése” szintén hozzájárul ahhoz, hogy a társadalomban negatív, félelmet keltő értékítélet keletkezzék. A szakemberek szerint az ismeretlentől való félelem háttérében sokszor ezek a szalagcímek és hírek állnak, e pejoratív szavak hatására olyan képzetek ébredhetnek az olvasóban, hogy a menedékkérők úgy tarolják le a magyar lakosságot, mint szántóföldet az árvíz.

A valóságnak megfelelő helyzetábrázolás érdekében rendkívül fontos az „illegális” szó óvatos használata, mert könnyen összemoshatóvá válik a migráns és a bűnelkövető. A magyar jog nem ismeri az illegális migráns fogalmát, csupán a megfelelő belépésre és tartózkodásra jogosító okmányok nélkül beutazó, az országban jogszerűtlenül tartózkodó vagy jogellenes cselekményeket elkövető külföldiekről beszélhetünk. Az illegális szó használata *menekült* vagy *bevándorló* jelzőjeként helytelen és kerülendő, hiszen a menedékkérelmet benyújtó harmadik országbeli állampolgárok jogosultak a magyarországi tartózkodásra, a bevándorló jogi szaknyelvben nem létező fogalma pedig a tartós (legális) letelepedés és beilleszkedés képzetét kelti inkább.

A sajtófigyelés során az is kiderült, hogy az újságírók kevés adatot használnak, állításaikat nem támasztják alá statisztikákkal, és nem élnek a többi európai országgal való összehasonlítás eszközével. A statisztikai adatok széleskörű és pontos ismerete pedig, mint arra bevezetőnkben már utaltunk, elejét veheti a tények elferdítésének és a felesleges félelemkeltésnek.

A külföldiek helyzetének megismeréséhez és megértéséhez elengedhetetlen egyrészt a tények pontos ismerete, másrészt az érintettek megszólaltatása. Az átlagos magyar állampolgár mit sem tud a hazánkba érkező és itt letelepedni szándékozó más állampolgárságú személyek „kálváriájáról”, akár menekültekről, akár munkavállalókról vagy családgyesítőkről van szó, ezért különösen fájó, hogy csak elvétve születnek írások ezekben a témákban. A cikkekben így ritkán kerül előtérbe az „emberi” tényező. A menekültkérdés például többnyire potenciális gazdasági problémákat generáló politikai krízisként, esetleg a hatóság és a civil szervezetek álláspontját részletezve jelenik meg, a „menekültáradatban” megbúvó, sokszor szívszorító egyéni sorsokra pedig nem derül fény. Az egyéni életutakat bemutató érzékeny riportok tehetnék a legtöbbet a bevándorlás- és idegenellenes érzelmek visszaszorításáért. A bevándorlók kultúrájának bemutatása, akár mindennapjaikba való rövid bepillantás sikerrel puhíthatna a megcsontosodott negatív sztereotípiákon.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a bevándorlás témája aktualitásokhoz kötötten jelenik meg a sajtóban, és általában nem lépi túl a hír kereteit. Elenyészőek a részletekbe menő, tényfeltáró írások, amelyek a kellő mélységben érzékeltetnék akár a többségi társadalomba való integrálódás kihívásait vagy egy idegen országban újrakezdeni kénytelen ember lelkiállapotát.

V. SZTEREOTÍPIÁK

Előítéletről akkor beszélünk, ha valaki egy adott személy, jelenség, stb. iránt negatív attitűddel viseltetik, amelyet hiányos információkra és a tények elferdítésére alapoz. A nagyobb csoportokra vonatkoztatott előítéleteket nevezzük sztereotípiának, illetve csoportok sztereotípiákban való szemlélését sztereotipizálásnak. A sztereotípiák, tehát az olyan csoportok elnagyolt észlelése, amelyeknek nem vagyunk tagjai, eredetileg információszelektáló mechanizmusként az emberi agyat segítik, képessé téve arra, hogy a felfoghatatlanul sokrétű világ legalább egy részét befogadja. Elvileg pozitív torzítás is lehetséges, a negatív torzítás nagyobb elterjedtsége és a történelemben is nyomot hagyó káros hatásai miatt azonban az „előítélet” és „sztereotípiá” kifejezések negatív értelemben kerültek a köztudatba.

A sztereotípiák és előítéletek veszélye leginkább abban rejlik, hogy valóságként kezelnek valótlan állításokat, és belőlük kiindulva a többség devalvál és stigmatizál etnikai és társadalmi csoportokat. A sztereotipizálás főként a kisebbségi, alacsonyabb státuszú és rosszabb gazdasági helyzetben levő csoportok ellen irányul, gyakran párosul az úgynevezett „áldozat hibáztatása” attitűddel, nevezetesen, hogy a hátrányos körülmények között élők minden bizonnyal megérdemlik sorsukat, és valamilyen korábbi vétséggel vagy elítélendő magatartással maguk vívták ki az őket sújtó szerencsétlenséget vagy hátrányos helyzetüket.

A sajtófigyelés alapján a következő negatív sztereotip képek voltak tetten érhetőek a külföldiekről a magyar sajtóban (némi sarkítással): semmittevők, ingyenélők, bűnözők, nem lehet velük kommunikálni és nincs is miről, mivel semmihez sem értenek. E sztereotípiák nem fedik a valóságot: nem igaz, hogy az ide érkező bevándorlók nem dolgoznak, és az állam tartja el őket, hiszen Magyarországon is csak az kaphat tartózkodási vagy később letelepedési engedélyt, akinek van megélhetése, lakhatása megoldott és az egészségbiztosítása is rendezett. Továbbá az sem helytálló elképzelés, hogy a külföldiek körében magasabb a bűnözés, ugyanis statisztikai adatok bizonyítják, hogy a bűnelkövetők aránya a magyar lakossághoz viszonyítva egyáltalán nem magasabb, és nem minden bevándorló bujkálva, illegálisan lépi át az országhatárt. Ezen kívül további statisztikai adatok bizonyítják, hogy a hazánkban élő külföldiek átlagos képzettsége és munkaerő-piaci aktivitása (például foglalkoztatottsága) magasabb a magyar átlagnál.

Tekintve, hogy a magyar lakosság bevándorlással és külföldiekkel kapcsolatos értesüléseit szinte csak a médiából szerzi, a sajtó vállára nem kis felelősség nehezedik a külföldiekről kialakított képet és a velük kapcsolatos szóhasználatot illetően. Egy jól hangzó, de valójában mégis pejoratív kifejezés használata ugyanis tovább erősítheti az olyan, a többségbe amúgy is erőteljesen bebetonozott negatív sztereotípiákat, mint hogy a bevándorlók illegálisan betolakodó bűnözők, akik veszélyt jelentenek, nem dolgoznak, vagy elveszik a magyarok elől a munkát. E két utóbbi, egymásnak is ellentmondó előítélet egymás mellett létezése mutat rá igazán a sztereotípiák illogikus voltára, és hogy miért szükséges a valós tények és adatok ismerete például arról, hogy a hazánkba érkező külföldiek körében magasabb a felsőfokú képzettséggel rendelkezők aránya a magyar lakosságéhoz képest, illetve hogy külföldi állampolgárok csak akkor kaphatnak tartózkodási engedélyt, ha biztosított a megélhetésük.

VI. KONKLÚZIÓ

Jelen tanulmány a Magyar Helsinki Bizottság által végzett nyolc hónapos sajtófigyelés tanulságait összegezte. A Bizottság havi sajtószemlék készítésével térképezte fel a bevándorlás és migráció témájának megjelenését a sajtóban. A megjelent cikkeket megvizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a bevándorlás, menekültügy nem tartoznak sem a népszerű témák, sem a részletesen tárgyalt kérdéskörök közé. A migráció általában szűkszavú hírként, valamely civil szervezet vagy hatóság sajtóanyagait átvéve kerül a médiába, és az újságírók a komplex jelenségből az illegális határátlépőket, az embercsempész útvonalakat, esetleg a nagyszámú migráns vagy menedékkérő kapcsán kialakuló politikai vitákat helyezik előtérbe.

A bevándorlással kapcsolatos tudósítások gyakran tartalmaztak tévedéseket, pontatlanságokat, összekeverve a migránsokat a menekültekkel, a menekülteket a menedékkérőkkel, és szerzőik helyenként olyan, a külföldiekkel negatív színben feltüntető kifejezéseket alkalmaztak, mint az „áradat” és „illegális”. A migrációval és menekültüggyel kapcsolatos adatok és statisztikák viszonylag ritkán képezték témáját az írásoknak, a hazánkban élő külföldiek életét és kultúráját bemutató nagyobb lélegzetű írások, az egyéni sorsokat feltáró riportok pedig lényegében hiánycikknek számítanak.

Mindebből arra következtethetünk, hogy az átlagos magyar állampolgár felületes, gyakran sztereotip benyomása a bevándorlókról és a migrációról legalábbis részben a sajtó által szolgáltatott információkon alapul. Nem csoda hát, hogy hazánk lakossága nemzetközi összehasonlításban rendkívül előítéletes a külföldiekkel szemben, hiszen a sztereotípiák és hamis információk lebontására irányuló erőfeszítések eddig nem értek el széles rétegeket. Sőt, a sajtó képviselői, valószínűleg a legkevésbé sem szándékosan, bár meggondolatlanul, egyelőre maguk is inkább a sztereotípiák építéséhez járulnak hozzá.

Az, hogy egy társadalomnak milyen a megítélése a migrációról, mennyire van tisztában a pozitív hatásaival, és mennyire tudja a negatív mellékhatásokat minimalizálni, nagymértékben függ a tájékozottságtól és előítélet-mentességtől. Mivel a társadalom túlnyomó többségének nincsen személyes, közvetlen kapcsolata az itt élő külföldiekkel, a sajtó vállára nehezedik annak felelőssége, hogy valóságghú és így jóval kiegyensúlyozottabb és pozitívabb kép alakuljon ki az emberekben a külföldiekről. Ezért nagyon fontos, hogy a sajtó munkatársai megfelelő módon, tényekre alapozva, értékítéllettől mentesen, a társadalmi befolyás teljes tudatában közelítsék meg a migráció témáját.

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

© 2011, Magyar Helsinki Bizottság

Írta: Prischetzky Réka és Szabó Elvira

Lektorálta: Somos András és Gyulai Gábor

Címlapfotó: Gyulai Gábor

A tanulmány alapjául szolgáló kutatás a „Média az integráció szolgálatában” című, EIA/2010/3.1.4.6. számú projekt keretében, az Európai Unió Európai Integrációs Alapjának támogatásával valósult meg 2011-ben. E kiadvány papírtakarékos formában jött létre.